

Vredesspiraal

jaargang 21 / nummer 1 / maart 2025

De kracht van **Geweldloos verzet**

Zuid-Korea

Geschiedenis van
hoop en weerbaarheid

Framing

Beelden trekken
ons de oorlog in

NAVO-top Den Haag

Kom in actie tegen
de militarisering

IN DIT NUMMER

8

12

18

- Harry Pals
3 Weerbaarheid? Ja, maar op betere gronden
- Piet Vliegenthart (namens Kerk en Vrede)
5 Een tegenstem die gehoord wil worden
- Mark Akkerman
6 NAVO-top in Den Haag: kom in actie!
- Margreet Hogeterp
8 Zuid-Korea: geschiedenis van hoop en gewelddoos verzet
- Ton Rullmann
10 Operatie Oppoets
- Leen van den Herik
11 Gewelddoos opvoeden: hulpbronnen
- Margreet Hogeterp
12 Waarom gewelddoos verzet werkt
- Kerk en Vrede
14 Oorlog onvermijdelijk? Pacifisme en WOII
- Rob van Essen
16 Column: Tegel voor tegel
- Church and Peace
17 Naar een vreedzaam Europa
- Ton Rullmann
18 Beelden trekken ons de oorlog in
- 20 Vredesnieuws**
- Anne Nijssen
22 Talen naar vrede: Voorgoed beginnen
- 23 Agenda**
- Rutger Kopland
24 Oorlog

COLOFON

Vredesspiraal is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en gewelddoosheid.

Redactie

Mark Akkerman, Héleen Broekema,
Rob van Essen, Leen van den Herik, Ton Rullman,
Margreet Hogeterp (hoofdredacteur).

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een *abonnement* op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Losse nummers € 3,- excl. porto.

Adres

Kerk en Vrede, t.a.v. Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666, secretariaat@kerkenvrede.nl
Redactie: hogeterpg@gmail.com
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede
IBAN: NL14 TRIO 0320 3644 02

Illustraties

©Kerk en Vrede (tenzij anders vermeld)
Cover: Len Munnik

Vormgeving

Circade, Zwolle

Druk

Slimdruk, Leeuwarden

4x per jaar het laatste
vredesnieuws ontvangen?
Word lid of abonnee!

Weerbaarheid? Ja, maar op betere gronden

Overall horen we de roep dat we als samenleving weerbaarder moeten worden, aangewakkerd door politici en militairen. Het gaat er dan om dat we ons op alle fronten te weer moeten stellen tegen de veronderstelde militaire dreiging van Rusland. *Kerk en Vrede* heeft een eigen kijk op weerbaarheid.

Harry Pals
(met dank aan
Ton Rullmann)
verbonden aan
de Theologische
Werkgroep

In juli 2023 benadrukte de NAVO-top in Vilnius al de weerbaarheid tegen veronderstelde militaire dreiging van Rusland: ‘De *Resilience Objectives* (weerbaarheidsdoelstellingen – let op de hoofdletters!) zullen de voorbereidingen op strategische schokken en verstoringen verstevigen (...) en burgerlijke ondersteuning voor militaire operaties in vrede, crisis en conflict mogelijk maken. (...) De bondgenoten moeten ook maatschappelijke weerbaarheid promoten.’ Ook oud-generaals als Tom Middendorp en Mart de Kruif hebben het over weerbaarheid, maar zij trekken het breder: zij spreken ook over zaken als mentale weerbaarheid en gezamenlijkheid, ook wel aangeduid als ‘*soft power*’.

Een eigen verhaal

Het kader in al deze benaderingen bevat heel veel vooronderstellingen die niet kloppen. Het is een puur militair verhaal van wij – de goeden – tegenover zij – de slechten die ons bedreigen; ongenoemd blijven de machtspolitiek van het Westen en de mogelijkheden van diplomatie. De veiligheid waarnaar gestreefd wordt is onkwetsbaarheid, die bereikt zou moeten worden door het bedreigen van wie we als vijanden beschouwen, met daarbij de fictie dat een moderne oorlog te winnen en te overleven is. De vredesbeweging verzet zich tegen dit verhaal en de ingrijpende militarisering van onze samenleving die hiermee gepaard gaat. Maar daarbij hebben wij als *Kerk en Vrede* ook een eigen verhaal over weerbaarheid, een *geweldloze boven-geweld-dadige weerbaarheid*. Dit artikel is een voorzet voor zo'n eigen verhaal.

Bijbels gefundeerde weerbaarheid

Om te beginnen: naast de algemene roep om (militaire) weerbaarheid zouden wij een eigen,

vrijmoedige, gelovige visie van de kerk willen horen. Een *bijbels gefundeerde weerbaarheid*, die afstand neemt van het heersende geloof in het succes van geweld is meer dan ooit nodig. Het oecumenisch gesprek in de Wereldraad van Kerken over vrede is in de laatste decennia uitgekristalliseerd in een beweging die afstand neemt van het grijpen naar en rechtvaardigen van geweld, ten gunste van een gezamenlijke *praktijk van rechtvaardige vrede*. Omdat men daar doordrongen is van de gigantische vernietigingskracht van moderne wapens, waar de machtelozen het eerste slachtoffer van zijn – die stem hebben kerken wereldwijd in hun midden gehoord en gehonoreerd. Dit alles is ontwikkeld en gedragen door (al of niet christelijke) gemeenschappen waarin mensen zich bewust zijn van hun kwetsbaarheid en die omarmen, en onderkennen dat ze afhankelijk zijn van elkaar en dat daarin een grote kracht ligt.

Vreedzame wapens

Vanuit die vredespraktijk is nieuw geluisterd naar bijbelse oproepen om het kwade te overwinnen door het goede, zoals Paulus in zijn brief aan de volgelingen van Jezus in Rome schrijft; eigenlijk schrijft hij: overwin het kwade in het goede, dus: absorbeer het kwade in het goede, schakel het zo uit; en daarbij: pas op dat je je in de strijd tegen het kwade niet laat overwinnen door het kwaad, hun methoden gaat overnemen. Her en der duikt in de bijbel het beeld op van een alternatieve wapenrusting – zoals de kleine herdersjongen David niets kan met het militaire pak van koning Saul tegenover de reus Goliath, maar hem wel met een steentje uit zijn herderstas kan uitschakelen. Paulus spreekt in zijn brief aan de gemeente van Efeze over het aantrekken van de ‘wapenrusting van God’, waarin de wapens verrassend blijken te bestaan uit waarachtigheid, gerechtigheid, de vredesboodschap. Ook Jezus ging mensen voor in verrassende praktijken van verzoening: de andere wang, meer dan het gewone doen. Het zou zoveel kunnen betekenen als kerken in onze tijd werkelijk deze levenspraktijk zouden voorleven en de wapens van God zouden durven dragen en uitdragen. Westerse kerken en chris-

tenen zouden deze bijbelse inspiratie allereerst zelfkritisch moeten laten doorwerken: wij (ons systeem) zijn Goliath, wij worden opgeroepen tot het afzweren van ons geloof in geweld, tot leven als mensen van het vredesrijk dat door ons geweld wordt uitgesteld.

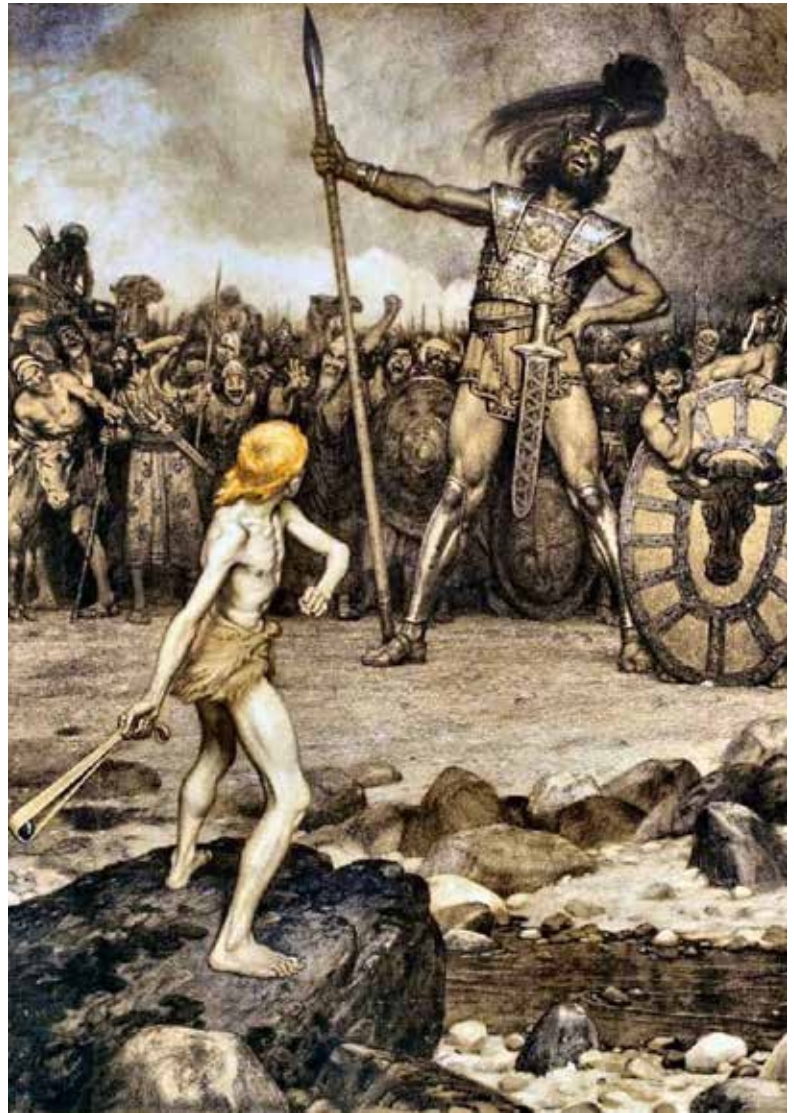
Betere weerstand

Betere weerstand – dat was de titel van een pamflet dat in de Tweede Wereldoorlog vlak na de Februaristaking in 1941 verscheen om tot een betere fundering te komen van de noodzakelijke strijd tegen de Duitse bezetter, breder: het nazidom, de ideologie achter de Duitse bezetting. Het was afkomstig van de Lunterse kring, een groep predikanten die zich verbonden voelden met de strijd van de Bekenkende Kirche (van onder andere Barth en Bonhoeffer) in Duitsland. Christenen werden opgeroepen het totalitaire karakter te onderkennen van de nazi-ideologie, waartegen geestelijke waarden verdedigd moeten worden. Om die ideologie als heidendom te ontmaskeren, als ongeremde verheerlijking van kracht en bruutheid, die ook op ons aantrekkingskracht heeft.

Kan deze oproep ons helpen om ook te zien waar door wij – onze samenleving, onze manier van leven – *werkelijk* bedreigd worden? Dan moet het gaan om de basis van democratie en rechtsstaat, waarin iedereen uitgenodigd wordt mee te doen en ook de rechten van minderheden gewaarborgd zijn. En om de noodzaak van duurzaam handelen, die beperkingen geeft, maar ook mogelijkheden. Dat alles wordt niet in de eerste plaats aangetast door een vijand uit het oosten, maar door vijanden van binnenuit die onze rechtsstaat en maatschappelijke instituties al jarenlang aantasten: de roep om een afgeslankte overheid die kwetsbare mensen uitlevert aan de markt, het meedoen in de wereldwijde concurrentie en daarvoor de *Green Deal* ontmantelen, de tech-machten die heel ons leven kapitaliseren, het leger dat ons land bezet om te oefenen en de wapenindustrie die ons geld opeist en garen spint bij de oorlog in Gaza en de opgevoerde dreiging in Europa. Een vijand buiten onszelf zoeken is zoveel gemakkelijker dan de vijand in ons eigen systeem onderkennen en bestrijden.

Inclusieve veiligheid

Veiligheid kan niet met militaire middelen gewaarborgd worden. De enorme toename van de bewapening maakt de wereld alleen maar onveiliger en gaat ten koste van brede veiligheid, van een sociale samenleving waarin plaats is voor iedereen. Veiligheid ligt in een *weerbare democratie*, met zelfbewuste burgers die parti-

ciperen, meedenken en meebeslissen in economische en politieke zaken. Zo'n weerbare democratie is een van de vijf pijlers van het plan dat gepresenteerd is voor een alternatief civiel veiligheidsbeleid voor West-Europa (zie het boek *Veiligheid Opnieuw Doordenken*). In dat plan is er een *eigen rol voor Europa*. We moeten niet meegaan in de vaart der volkeren, door amechtig de VS en China te willen bijhouden, niet net zo groot en geldzuchtig en dus autocratisch worden als zij. Maar eerder de eigen waarden en cultuur versterken en verdiepen. Economisch, maar ook politiek – door niet mee te gaan in een doldrieste wapenwedloop, maar door als verbinder tussen de grootmachten in te zetten op diplomatiek overleg en nieuwe veiligheidsinstituties, om in de wijde wereld samen te leven. Een andere weerbaarheid dus, gegrond in een ander geloof – dat geweld doodloopt, dat vrede vormgegeven moet worden in ons dagelijks handelen en samenleven. Iedereen is uitgenodigd om hierop samen met ons door te denken en dit nader uit te werken. ◀

David geeft als wapenuitrusting tegen de reus Goliath de voorkeur aan zijn herderstas in plaats van het militaire pak van koning Saul.

Een tegenstem die gehoord wil worden

Kortgeleden liet *Kerk en Vrede* inzake de oorlog in Oekraïne een open brief uitgaan getiteld 'Wij missen de stem van de kerken'. Naar aanleiding daarvan werd voorzitter Henk Baars door *Trouw* geïnterviewd. Gied ten Berge reageerde op 24 juli vorig jaar op de Podiumpagina met 'Het is niet je 'christenplicht' om met Poetin te praten'. De kerk zou juist de stem van de opposanten van Poetin moeten steunen.

Piet Vliegenthart
(namens *Kerk en Vrede*)
stafmedewerker

Laten we duidelijk zijn: ook *Kerk en Vrede* heeft de oplossing niet. In onze kring beseft men heel goed dat de oorlog van 2022 door Poetin is begonnen. Al heeft de NAVO met de uitbreiding tot de grenzen van Rusland (ondanks de belofte dat dit niet zou gebeuren) een dubieuze rol gespeeld en Poetin bewust uitgedaagd. Binnen *Kerk en Vrede* realiseert men zich bovendien dat waar zij ervoor pleit de weg van onderhandelingen te gaan, het onzeker is of dat ook een begaanbare weg zal zijn.

Waarom desondanks toch een open brief met een appèl aan de kerken om in de huidige situatie een tegenstem te laten horen? Een tegenstem tegen alle nadruk op versterking van onze defensie en tegen het alom beklemtonen van het belang van

militarisering van onze samenleving als hét antwoord op de oorlog die in Oekraïne woedt? Daar zijn ten diepste twee redenen voor.

De identiteit van de kerk

De eerste reden om de kerken aan te spreken hangt samen met de eigen identiteit van de kerk. De kerk dankt haar bestaan aan de weg die Jezus is gegaan. Dat was een weg van liefdevolle geweldloosheid. Daar klopt het hart van het evangelie. De kerk van de eerste eeuwen heeft daar als het ging om oorlog en vrede meer weet van gehad dan later vaak het geval was. Die diepe verworteling geeft ruimte en scherpte voor vragen die anders niet of te weinig gesteld worden en voor een tegenstem die erom vraagt gehoord te worden. In de hoop dat wegen die onbegaanbaar lijken onverwacht nieuwe perspectieven kunnen openen.

Uitzichtloos en uiterst riskant

De tweede reden is dat die tegenstem des te urgenter is omdat de huidige weg van escalatie op escalatie volstrekt uitzichtloos is, dood en vernietiging zaait, grote gevolgen met zich meebrengt op de langere termijn, en bovendien het risico heeft uit te lopen op een kernoorlog met onvoorstelbare gevolgen. Het verbaast ons telkens weer dat deze volstrekte uitzichtloosheid nauwelijks aandacht krijgt. Hoe kan deze escalatie tot werkelijke vrede leiden?

Om deze twee redenen verscheen de open brief aan de kerken. Met haar appèl bevindt *Kerk en Vrede* zich overigens in het gezelschap van paus Franciscus en ook van vredesorganisaties als Pax Christi International.

Tot slot, dat Gied ten Berge het pacifisme van *Kerk en Vrede* in één adem noemt met het 'populistisch pacifisme' van Wilders is uiterst pijnlijk en zeer ten onrechte. Wilders is geen pacifist, en ver verwijderd van het streven naar een wereld van vrede en recht waar *Kerk en Vrede* voor staat. ◀

Dit artikel is door Kerk en Vrede ingezonden als reactie op de ingezonden brief van Gied ten Berge, maar werd helaas niet geplaatst.

NAVO-top in Den Haag: kom in actie!

Op 24 en 25 juni vindt in Den Haag een NAVO-top plaats, voor de eerste keer in Nederland. Er worden regeringsleiders en ministers uit 45 landen verwacht, alsmede duizenden andere delegatieleden en journalisten. Verhogen van de defensiebudgetten van NAVO-lidstaten, steun aan Oekraïne en oorlogsvoorbereiding in het algemeen zullen hoog op de agenda staan, terwijl op de achtergrond de spanningen tussen met name de VS en andere lidstaten bepalend zullen zijn. Er wordt intussen ook hard gewerkt aan het organiseren van protesten voorafgaand en tijdens de top, die gepaard gaat met omvangrijke veiligheidsmaatregelen.

Mark Akkerman

De NAVO houdt deze eeuw gemiddeld één keer per één à twee jaar een grote top, waarop de algemene politieke lijnen en strategische beslissingen met betrekking tot het bondgenootschap besproken worden. Sinds de start van 2022 is dit al de zesde top, wat aangeeft dat het roerige tijden zijn voor de 32 lidstaten.

Trump tevreden houden

De top wordt gehouden in de context van niet alleen grote geopolitieke spanningen, maar ook oplopende spanningen binnen de NAVO zelf. De Amerikaanse president Trump zette al voor zijn inauguratie, net als tijdens zijn eerste termijn, de relaties op scherp met eisen – andere NAVO-landen moeten hun militaire uitgaven opschroeven tot minimaal vijf procent van hun BBP om Amerikaanse steun niet te verliezen – en dreigementen, zoals een militaire annexatie van Groenland.

De nieuwe NAVO-secretaris-generaal Rutte lijkt in zijn eerste optredens vooral te mikken op het tevreden houden van Trump. Hij benadrukt eveneens de 'noodzaak' om militaire budgetten fors te verhogen, oorlogsvoorbereiding serieus aan te pakken en de band tussen de VS en de Europese NAVO-landen sterk te houden. Bij een optreden in het Europees Parlement noemde Rutte 3,6-3,7 procent van het BBP een reëel ijkpunt voor militaire uitgaven. Voor Nederland zou dat een post van zo'n 38 tot 39 miljard euro betekenen terwijl het budget voor dit jaar ruim 22 miljard euro is. Ter vergelijking, vijf jaar geleden was het budget

11,6 miljard euro. Volgens Rutte moet extra geld, waar vooral de wapenindustrie van zal profiteren, onder meer komen van bezuinigingen op zorg, pensioenen en sociale zekerheid.

Apocalyptisch beeld

Het apocalyptische beeld dat hij schetst, met een Europa dat binnen enkele jaren door diverse dreigingen serieus onder vuur komt te liggen, wordt voortdurend van overheidszijden opgeroepen, maar is volstrekt niet gebaseerd op feiten. In 2024 waren de NAVO-landen gezamenlijk verantwoordelijk voor zo'n 55 procent van de wereldwijde militaire uitgaven, veel meer dan Rusland en China samen. De voorgestelde stijging zou betekenen dat het aandeel van de NAVO groeit naar bijna driekwart van het mondiale totaal, al zullen ook andere landen net als nu waarschijnlijk meegaan in een verdere uitgavenescalatie. Hoe dan ook betekent verdere uitbouw van het militaire apparaat een forse uitbreiding van de uitstoot van broeikasgassen en een bijdrage aan klimaatverandering, die wederom in de eerste plaats armere delen van de wereldbevolking zal treffen.

Oorlogsvoorbereiding

De enorme druk om meer geld uit te geven gaat gepaard met het creëren van een sfeer van oorlogsvoorbereiding, waarin de hele maatschappij in NAVO-landen meegenomen moet worden (zie: 'Van 'oorlogslogica' naar afgedwongen militarisering' in *Vredesspiraal* 2, 2024). Waarschuwingen over de vermeende dreiging van Rusland, China en terroristen gaan vergezeld van voortdurende oproepen om ons praktisch en 'geestelijk' voor te bereiden op oorlog, door bijvoorbeeld noodpakketten in te slaan. Bewindslieden spreken over een grijze zone waarin we ons zouden bevinden, tussen oorlog en vrede in.

Daarmee ontstijgt de huidige militariseringsgolf het militaire domein. Het gaat niet alleen om een grotere krijgsmacht, met meer ruimtebeslag en meer wapens, en steun voor de wapenindustrie, maar om het klaarstomen van de hele bevolking voor oorlog. Werken aan vrede – bijvoorbeeld door conflictpreventie, dialoog en diplomatie – is ver naar de zijlijn verdreven.

Nadruk op kernwapens

De mogelijke inzet van kernwapens is, al in de jaren voor de Russische invasie in Oekraïne sinds februari 2022, weer een centraler onderdeel van de totale militaire strategie van de NAVO geworden. Mede in reactie op diverse dreigementen om kernwapens in te zetten door de Russische president Poetin, heeft de NAVO de afgelopen jaren nog eens extra de nadruk gelegd op zijn kernwarcapaciteiten. Een cruciale ontwikkeling hierin is de modernisering van de Amerikaanse kernwapens op Europese luchtmachtbases, zoals Volkel in Noord-Brabant. De aanwezigheid van deze wapens, die door een nieuw startstuursysteem veel 'beter' inzetbaar zijn dan de vrijevalbommen die er al decennia lagen, is voor Rusland een pijnpunt en werd mede als argument gebruikt voor het zelf stationeren van kernwapens in Belarus.

Veiligheidsmaatregelen

In Nederland is de top voornamelijk met name in het nieuws vanwege de enorme logistieke operatie en de vele veiligheidsmaatregelen die deze met zich meebrengt. Het gebied direct rond het congrescentrum wordt helemaal afgezet, en ook elders worden extra veiligheidscontroles gehouden. De politie zet 27.000 medewerkers in, bijna de helft van het totale personeelsbestand. Burgemeesters in het hele land werden al vorig jaar zomer opgeroepen zo min mogelijk evenementen in de periode van de NAVO-top toe te staan, omdat hiervoor onvoldoende politie beschikbaar zal zijn. In de aanloop naar de top leidde dit ook tot kritiek van lokale bestuurders. Die keerden zich niet inhoudelijk tegen de NAVO, maar stelden wel vragen bij het beslag die de top op het hele land legt en het gebrek aan voorafgaand overleg met lokaal bestuur.

Stop de oorlogsmachine

De geopolitieke ontwikkelingen van de laatste jaren, en in het bijzonder de rol die de NAVO speelt bij het opdrijven van spanningen en grootschalige militarisering, vragen om een tegengeluid. Een geluid dat ingaat tegen het fatalistisch aankoersen op oorlog en alle neveneffecten en gevolgen die daarbij om de hoek komen kijken,

zoals bezuinigingen op broodnodige sociale uitgaven en verdere aanslagen op natuur en milieu. Waar de parlementaire politiek in Nederland de afgelopen tijd bijna Kamerbreed de NAVO definitief heeft omarmd en kritiekloos bijdraagt aan de golf van militarisering en oorlogsvoorbereiding, begint er vanuit diverse hoeken in de samenleving langzaam meer kritiek te klinken op de huidige koers (zie: 'Lichtpuntjes voor de vredesbeweging', Vredesspiraal 4, 2024). De NAVO wordt gepresenteerd als een noodzakelijke hoeder van vrede en veiligheid, maar is in feite vooral de militaire arm van het westerse kapitalisme, die de internationale machtsbalans ten gunste van het Globale Noorden moet garanderen en wereldwijd toegang tot fossiele brandstoffen en andere grondstoffen veilig moet stellen.

Vrede voor iedereen

Door diverse vredesorganisaties en antimilitaristische en anti-imperialistische groepen wordt de NAVO-top dan ook aangegepen om actie te voeren en protest te laten klinken; niet alleen tegen de top en de NAVO op zich, maar vooral ook om achterliggende ontwikkelingen, oorzaken en consequenties over het voetlicht te brengen. De Nieuwe Vredesbeweging kondigde al aan een demonstratie en tegentop te organiseren. Woordvoerder Guido van Leemput stelde: "Met Trump in het Witte Huis komt het grootste NAVO-land onder leiding van een onvoorspelbare en onverantwoordelijke machthebber. De steeds verder stijgende militaire budgetten, de voortgaande kernbewapening en de steeds geavanceerdere wapens maken de wereld alleen maar onveiliger. Mensen op de vlucht voor oorlog worden aan de grenzen tegengehouden, mede door de NAVO, met duizenden doden tot gevolg. Bovendien betaalt de samenleving een hoge prijs door alle bezuinigingen. Wij zullen niet alleen een tegengeluid laten horen maar ook spreken over oplossingen voor duurzame, rechtvaardige vrede, niet voor een selecte groep van landen maar voor iedereen." ◀

Houd voor aankondingen en nieuws met betrekking tot activiteiten rond de NAVO-top de website www.nieuwvredesbeweging.nl de gaten.

Diverse vredesorganisaties en antimilitaristische en anti-imperialistische groepen grijpen NAVO-top aan om actie te voeren en protest te laten klinken.

Geschiedenis van hoop en geweldloos verzet

'Er is geen macht voor hen die het volk verraden en onderdrukken. Als we ons verzetten, als we niet meedoen aan de staat van beleg, als we niet gehoorzamen, als we niet zwijgen, als we machtsmisbruik afwijzen, dan hebben president Yoon Suk Yeol en de commandant van de staat van beleg geen gezag om uit te oefenen.' Dat is het motto van de Zuid-Koreaanse vredesorganisatie World Without War.

Margreet
Hogeterp

De Zuid-Koreaanse president Yoon Suk Yeol kondigde op 3 december de staat van beleg af vanwege vermeende 'dreiging vanuit Noord-Korea en de oppositie'. Direct daarna riep de Zuid-Koreaanse vredesorganisatie World Without War op tot massale geweldloze burgerlijke ongehoorzaamheid. 'Verwerp de staat van beleg, verzet je tegen onrechtvaardige bevelen en verzet je tegen machtsmisbruik.' Enkele uren later werd de staat van beleg ingetrokken.

Op 4 december riep de Koreaanse Federatie van Vakbonden op tot een algemene staking voor onbepaalde tijd. En vanaf diezelfde dag demonstreerden honderdduizenden Zuid-Koreanen dagelijks voor het parlement en eisten het aftreden van de president. Op 14 december stemde het Zuid-Koreaanse parlement voor de afzetting van president Yoon Suk Yeol. Vanaf dat moment heeft het Constitutioneel Hof 180 dagen de tijd om te beslissen of de president definitief weg moet of kan blijven. Op 15 januari werd Yoon na een wekenlange belegering van zijn ambtswoning gearresteerd omdat hij weigerde mee te werken aan een onderzoek. De arrestatie maakt de weg vrij voor oppositieleider Lee Jae-myung om het roer over te nemen.

Geschiedenis van strijd en hoop

Van koloniale onderdrukking tot autoritaire regimes in de twintigste eeuw, de Zuid-Koreaanse bevolking heeft een lange geschiedenis van strijd doorgemaakt. Wat deze geschiedenis echter opmerkelijk maakt, is het belang van geweldloos verzet dat een cruciale rol speelde in de transformatie van Zuid-Korea naar een moderne democratie en een inspiratiebron werd voor sociale verandering. Een van de eerste voorbeelden van geweldloos verzet in Zuid-Korea vond plaats tijdens de Japanse

koloniale overheersing (1910-1945). Het Japanse keizerrijk onderdrukte de Koreaanse identiteit en cultuur, wat leidde tot wijdverspreide ontevredenheid onder de bevolking. Deze spanningen kwamen tot een hoogtepunt op 1 maart 1919, toen de 1 Maart Beweging werd gelanceerd.

De beweging begon met de publicatie van een onafhankelijkheidsverklaring door 33 prominente Koreaanse leiders. Deze verklaring werd gevolgd door massale vreedzame protesten, waaraan naar schatting twee miljoen mensen deelnamen. Ondanks het geweldloze karakter van de demonstraties reageerde het Japanse regime met brute repressie, waarbij duizenden doden en gewonden vielen. Hoewel de beweging het Japanse bestuur niet beëindigde, zette het geweldloze verzet de toon voor toekomstige generaties en werd het een symbool van nationale eenheid en vastberadenheid.

Autoritaire regimes

Na de Japanse bezetting in 1945 en de oprichting van Zuid-Korea in 1948, werd het land geteisterd door interne politieke conflicten en de Koreaanse Oorlog (1950-1953). In de decennia daarna kwam Zuid-Korea onder een reeks autoritaire regeringen, met name die van Syngman Rhee en Park Chung-hee. Hoewel deze regimes economische vooruitgang boekten, werden ze gekenmerkt door wijdverspreide corruptie, schendingen van mensenrechten en het neerslaan van politieke oppositie.

In de jaren 1960 en 1970 ontstonden studentenbewegingen als een krachtig bastion van geweldloos verzet tegen de dictatuur. Studenten organiseerden massale demonstraties, hongerstakingen en *sit-ins* om te protesteren tegen oneerlijke verkiezingen, censuur en het gebrek aan democratische vrijheden.

Een belangrijk moment in deze periode was de Aprilrevolutie van 1960, die leidde tot de val van Syngman Rhee. Deze revolutie begon als een vreedzaam protest van studenten en arbeiders tegen frauduleuze verkiezingen. Ondanks de gewelddadige reactie van de overheid, wisten de demonstranten door hun volharding het regime ten val te brengen. Dit toonde de kracht van geweldloos verzet in het nastreven van politieke verandering.

De Gwangju-opstand

Een van de meest tragische, maar tegelijkertijd inspirerende hoofdstukken in de geschiedenis van geweldloos verzet in Zuid-Korea is de Gwangju-opstand van mei 1980. Na de staatsgreep van generaal Chun Doo-hwan in 1979, werd Zuid-Korea opnieuw geconfronteerd met een repressieve militaire dictatuur. In de stad Gwangju kwamen studenten en burgers in opstand tegen het militaire bewind, waarbij ze opriepen tot democratie en respect voor mensenrechten. Hoewel de opstand in eerste instantie vreedzaam begon, escaleerde het geweld toen het leger met brute kracht ingreep. Duizenden burgers werden gearresteerd, gemarteld of gedood. Ondanks het bloedvergieten werd de Gwangju-opstand een symbool van moed en verzet. Het inspireerde latere generaties om door vreedzaam activisme te blijven strijden voor democratie.

Massamobilisatie en democratie

In de jaren 1980 nam de druk op het militaire regime toe door een groeiende coalitie van studenten, arbeiders, intellectuelen en religieuze leiders. Dit decennium werd gekenmerkt door een reeks massale geweldloze demonstraties, waaronder de Juni Beweging van 1987, die het hoogtepunt markeerde van de democratische strijd in Zuid-Korea. De Juni Beweging begon als een reactie op de dood van Park Jong-chul, een student die werd gemarteld door de politie. Zijn dood veroorzaakte een golf van verontwaardiging in het hele land. Miljoenen mensen gingen de straat op in vreedzame protesten, waarbij ze eisten dat het regime democratische verkiezingen zou toestaan. Onder internationale druk en de vastberadenheid van de bevolking gaf het militaire regime uiteindelijk toe. Dit leidde tot de invoering van directe presidentsverkiezingen en de overgang naar een democratisch systeem.

Vreedzaam democratisch verzet

Sinds de democratische transitie heeft Zuid-Korea zijn traditie van geweldloos verzet voortgezet. In recente jaren hebben massabewegingen opnieuw bewezen hoe effectief vreedzaam protest kan zijn bij het aanpakken van sociale en politieke kwesties. Een opvallend voorbeeld hiervan is de Candlelight Movement van 2016-2017. Miljoenen Zuid-Koreanen verzamelden zich met kaarsen in de hand om te protesteren tegen corruptie en machtsmisbruik door president Park Geun-hye. Deze beweging bleef opmerkelijk vreedzaam en goed georganiseerd, ondanks de grote schaal. Uiteindelijk leidde dit geweldloze verzet tot de afzetting van Park Geun-hye en een versterking van de democratische waarden in het land.

Internationale erkenning

De ervaring van Zuid-Korea met geweldloos verzet heeft niet alleen het eigen politieke landschap getransformeerd, maar ook internationale erkenning gekregen en heeft als voorbeeld gediend voor landen die streven naar democratie en sociale rechtvaardigheid.

Er zijn vier hoofdfactoren te onderscheiden die tot nu toe bijdroegen aan het succes van het geweldloos verzet in Zuid-Korea:

1. *Massamobilisatie*: Zuid-Koreaans verzet kenmerkt zich door brede deelname van verschillende lagen van de samenleving, van studenten en arbeiders tot religieuze en politieke leiders.
2. *Morele Autoriteit*: Veel bewegingen in Zuid-Korea zijn geworteld in morele en ethische principes, wat hen legitimiteit geeft en bredere steun trekt.
3. *Vreedzaam Karakter*: Hoewel er vaak gewelddadige reacties van de autoriteiten waren, bleven de bewegingen zelf geweldloos, wat hun boodschap versterkte en internationale steun opleverde.
4. *Culturele Identiteit*: Koreaanse bewegingen putten vaak inspiratie uit traditionele waarden zoals solidariteit en collectieve verantwoordelijkheid, wat hun cohesie en veerkracht vergrootte.

De geschiedenis van geweldloos verzet in Zuid-Korea is een verhaal van moed, vastberadenheid en solidariteit. Van de 1 Maart Beweging tot de Candlelight Movement, Zuid-Koreanen hebben keer op keer bewezen dat vreedzaam activisme een krachtig middel is om onderdrukking te weerstaan en positieve verandering te bewerkstelligen. De komende maanden gaan uitwijzen of de geweldloze weerbaarheid van de Zuid-Koreaanse bevolking overeind blijft en krachtig genoeg is om de democratische rechtsstaat te verdedigen. ◀

Demonstraties in Zuid-Korea zijn altijd geweldloos.

Operatie Oppoets

Kort na de aanslagen van 9/11 raakte Nederland betrokken bij de door president Bush uitgeroepen Oorlog tegen het Terrorisme. Jip van Dort reconstrueert in het eind 2024 verschenen *Operatie Oppoets* nauwgezet hoe de Nederlandse oorlogsdeelname in Irak, Syrië en Afghanistan keer op keer veel fraaier werd voorgesteld dan hoe het er werkelijk aan toe ging.

Ton Rullmann

Van Dort, nu werkzaam bij PAX, was als beleidsmedewerker van de SP en eerder als medewerker aan het burgerinitiatief Openheid over Irak, nauw betrokken bij de maatschappelijke en politieke discussies over de oorlogsdeelname, en kent de dossiers dus goed.

In het boek schetst hij chronologisch en goed gedocumenteerd het verloop van de discussie in Nederland bij vier onderwerpen: de steun voor de invasie in Irak, de behandeling van gevangengenomen Afghanen, de ondersteuning van gewapende groepen in Syrië, en de bombardementen op Islamitische Staat.

Selectief geciteerd

De inval in Irak berustte op de claim dat het land beschikte over massavernietigingswapens. De Nederlandse regering ging hierin mee. Toen later bleek dat er niets van klopte, veranderde opeens het argument voor de inval naar 'Irak werkte niet mee aan inspecties'.

Onder druk van het parlement werd jaren later een onderzoekscommissie ingesteld. Deze concludeerde dat de regering zeer selectief had geciteerd uit de rapporten van de inlichtingendiensten. Informatie werd onjuist weergegeven, en aangedikt ten gunste van het door de regering ingenomen standpunt. Schokkend om te lezen hoe het kabinet vergaande uitspraken deed over de situatie in Irak, die politiek waren ingegeven en niet gedekt werden door de (geheime) informatie van inlichtingendiensten.

Illusie van schone oorlogsvoering

Hetzelfde patroon is zichtbaar bij de drie andere kwesties. Berichten over de mishandeling en

marteling van aan de Afghaanse overheid overgedragen gevangenen werden ontkend. Over de steun aan Syrische strijdgroepen werd volgehouden dat het uitsluitend civiele goederen betrof voor niet-jihadistische groepen. En bij de bombardementen op IS werd jarenlang beweerd dat alle voorzorgen in acht waren genomen, en dat Nederland niet betrokken was bij burgerslachtoffers. In al deze gevallen bleek achteraf dat de illusie van schone oorlogvoering niet klopte.

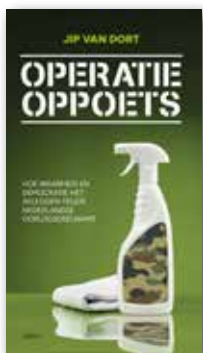
Pas door grote druk en speurwerk van journalisten en kamerleden moest de regering schoorvoetend, vaak pas na jaren, toegeven dat alles anders was dan aanvankelijk gezegd werd.

Verhullende taal

Van Dort beschrijft de gang van zaken feitelijk, met een overvloed aan citaten en verwijzingen naar bronnen.

Nergens wordt met de vinger gewezen naar personen die kwade intenties zouden hebben. Des te verontrustender is het beeld dat naar voren komt: blijkbaar is dit hoe het systeem werkt. Informatie wordt selectief gedeeld. Men verschuilt zich achter geheimhouding, en gebruikt verhullende taal, zoals: 'Het is niet uit te sluiten dat ...'. Soms worden ronduit leugens verteld. De titel suggereert een doelbewuste operatie, met andere woorden een vooropgezet plan.

Bij het lezen van het boek bekwam me het gevoel dat het misschien banaler is: de onweersstaanbare neiging om, als eenmaal een politieke keuze is gemaakt, alles in het teken te zetten van de verdediging van het besluit en de papieren werkelijkheid daarachter; een vorm van wensdenken wellicht. De schijn dat alles netjes verloopt moet worden opgehouden om draagvlak voor de oorlogsdeelname te behouden. De vraag is of het draagvlak voor een minder schone oorlog er niet net zo goed is – maar dat is een andere discussie. Terecht benadrukt van Dort het belang van kritisch onderzoek om het 'informatie-monopolie van de staat' te doorbreken, en zo door de propaganda heen te prikken, in het belang van waarheid, democratie, en – hopelijk – het eerder beëindigen van oorlogen. ◀

Jip van Dort, *Operatie Oppoets*, Aspekt, ISBN 9789464872446.

Hulpbronnen bij geweldloos opvoeden

Natuurlijk zijn je problemen niet exclusief in de relatie met jouw kind(eren) als het gaat om geweldloos opvoeden. Dus kunnen ervaringen van anderen, zeker van deskundigen in het omgaan met kinderen, tieners, jongeren en hun gedragingen, een waardevolle bron zijn om de weg naar een oplossing of situatieverbetering te zien of te ervaren.

Geweldloos opvoeden is gelukkig een onderwerp dat veel aandacht krijgt in de pedagogiek en ouderlijke opvoeding. Er zijn dan ook diverse waardevolle bronnen, van boeken tot websites en trainingen. Op deze pagina een overzicht van goede informatiebronnen.

Leen
van den Herik

Boeken

- Mol, Justine, *De girafen de jakhals in ons – Over geweldloos communiceren*. SWP, 2012.
- Faber, Adele & Mazlish, Elaine, *How2Talk2Kids: Praten met kinderen zodat ze luisteren en luisteren zodat ze praten*. Panta Rhei, 2004.
Praktische communicatietechnieken om op een respectvolle manier met kinderen om te gaan.
- Gordon, Thomas, *Relaties zonder ruzie*. Ankh Hermes, 2000. Over de Gordon-methode, waarin geweldloze communicatie en actief luisteren centraal staan.
- Henderson, Saskia, *In ons gezin gaat alles prima! (Maar soms...)*. Kosmos Uitgevers, 2013.
- Bronsveld, Eva, *Temperamentvolle kinderen*. Kosmos Uitgevers, 2024. Helpt ouders om op een rustige en respectvolle manier met temperamentvolle kinderen om te gaan.
- Crott, Angela, *Jongens zijn 't*. Atlas Contact, 2013. Over de opvoeding van jongens, met aandacht voor hun emoties en behoeften.
- Omer, Haim, *Geweldloos verzet: handleiding voor ouders*. Bohn Stafleu van Loghum, 2015.
- Omer, Haim & Streit, Philipp, *Nieuwe autoriteit voor ouders*. Instondo, 2017.
- Omer, Haim, *Geweldloos verzet in gezinnen: een nieuwe benadering van gewelddadig en zelf-destructief gedrag van kinderen en adolescenten*. Bohn Stafleu van Loghum, 2015.

Trainingen en cursussen

- *Triple P Nederland*. Triple P (Positive Parenting Program) is een internationaal erkend programma dat ouders helpt bij het ontwikkelen van positieve opvoedvaardigheden. Zie voor beschikbare cursussen: www.triplep-nederland.nl.
- *Gordon Training Nederland*. Biedt trainingen gebaseerd op de Gordon-methode, gericht op effectieve en respectvolle communicatie tussen ouders en kinderen. Cursusdata en locaties: www.gordontraining.nl.
- *Oudercursussen van Kiind Magazine*. Kiind organiseert regelmatig cursussen over natuurlijk ouderschap en geweldloos opvoeden. Inschrijven: www.kiind.nl/academie.

Websites

- www.opvoeden.nl: Betrouwbare opvoedinformatie, mede samengesteld door experts en de overheid.
- www.nji.nl: De website voor Nederlandse jeugdzorg ondersteunt ouders en professionals met wetenschappelijke inzichten over opvoeding en geweldloos ouderschap.
- www.triplep-nederland.nl: Over het bewezen effectieve opvoedprogramma Triple P, gericht op positief en geweldloos opvoeden.
- www.kiind.nl: website van *Kiind Magazine*, een platform met veel artikelen over natuurlijk, liefdevol en geweldloos opvoeden.
- www.oudersvannu.nl: informatie over respectvolle opvoedmethoden, inclusief tips en ervaringsverhalen van ouders.
- www.gordontraining.nl: over de opvoedmethode van Thomas Gordon, met workshops en artikelen over geweldloze communicatie.

Podcasts en Video's

- *Opvoedpodcast*. Praktische tips en inzichten voor ontspannen en positief ouderschap. Te vinden op: www.evenovermijnkind.nl.
- *CJG Nederland op YouTube*. Informatieve video's over opvoeding en ouderschap. Bekijk ze op het YouTube-kanaal van CJG Nederland.

Heb je zelf ideeën of goede tips?

Mail deze dan naar VredesSpiraalNieuws@lvdherik.nl.

Waarom geweldloos verzet werkt

De Tweede Wereldoorlog wordt vaak gedefinieerd door zijn overweldigende geweld, doordringende wreedheid en catastrofale vernietiging. Maar te midden van de maalstroom van gevechten, genocide en repressie, was er ook een stillere vorm van verzet: geweldloze opstandigheid. De geschiedenis laat zien dat geweldloos verzet niet alleen mogelijk is, maar vaak ook effectiever dan militair verzet.

Margreet
Hogeterp

Geweldloos verzet is succesvol omdat het regimes op manieren treft waarop ze moeilijk kunnen reageren. Door middel van stakingen, boycots, burgerlijke ongehoorzaamheid en publieke solidariteit kunnen onderdrukkers worden verzwakt, internationale steun gemobiliseerd en morele druk opgebouwd. Het voorkomt dat onderdrukkers gewapend geweld kunnen rechtvaardigen en legt hun morele en structurele zwakheden bloot.

Er zijn in grote lijnen vier belangrijke factoren die verklaren waarom vreedzaam verzet zo effectief kan zijn.

Ontnemen van macht

Ten eerste ontnemt geweldloos verzet de onderdrukker zijn macht. De macht van een onderdrukkend regime of bezettende macht is namelijk afhankelijk van de medewerking van de bevolking. Wanneer burgers weigeren samen te werken – bijvoorbeeld door stakingen, boycots of non-coöperatie – raakt het regime in de problemen.

Dit gebeurde in Polen (1980-1990), waar de vakbond Solidariteit massale stakingen organiseerde die de communistische autoriteiten verzwakten en uiteindelijk leidden tot de eerste vrije verkiezingen.

Ook in Noorwegen (1942) bleek dit mechanisme effectief. Toen Noorse leraren weigerden de nazi-ideologie in het onderwijs op te nemen, probeerde het bezettingsregime hen onder druk te zetten met arrestaties. Maar de massale volharding van de leraren maakte het onmogelijk om de maatregel door te zetten, waardoor de nazi's hun plannen moesten opgeven.

Moeilijk te onderdrukken

De Franse historicus Jacques Sémelin heeft aangetoond hoe machteloos nazi-Duitsland in veel bezette landen stond tegenover geweldloze weerstand. Terwijl ze partizanen en gewapend verzet met brute repressie bestreden, waren ze veel minder goed in staat om om te gaan met vreedzaam verzet. Non-coöperatie, stakingen en solidariteitsacties bleken moeilijker te onderdrukken, omdat ze geen directe aanleiding boden voor gewelddadige vergelding zonder politieke gevolgen.

Internationale steun

Een tweede reden waar om geweldloos verzet werkt, is dat het zorgt voor internationale steun. Vreedzaam verzet maakt het voor de internationale gemeenschap gemakkelijker om steun te verlenen. Een regering die vreedzaam protest onderdrukt met brute repressie, verliest haar legitimiteit. Dit gebeurde bijvoorbeeld in Zuid-Afrika, waar de internationale gemeenschap het apartheidsregime steeds meer begon te isoleren. De geweldloze strijd tegen apartheid, met leiders als Nelson Mandela, werd uiteindelijk versterkt door internationale sancties en boycots, wat bijdroeg aan de val van het regime in 1990.

Een vergelijkbaar effect zag men in de Baltische Staten (1988-1991), waar een geweldloos protest – bekend als de Zingende Revolutie – de wereld toonde hoe Esten, Letten en Litouwers hun onafhankelijkheid opeisten zonder wapens. De vreedzame methoden maakten het voor de Sovjet-Unie moeilijk om hardhandig in te grijpen zonder internationaal aanzien te verliezen.

Doorbreken van geweldsspiraal

Een derde reden voor succes is dat geweldloos verzet de spiraal van geweld doorbreekt. Gewapend verzet leidt vaak tot brute repressie en escaleert conflicten, terwijl geweldloos verzet de mogelijkheid biedt om de situatie op een andere manier te beïnvloeden.

De Britse historicus Liddell Hart, die na de oorlog Duitse generaals interviewde, bevestigde de conclusies van Sémelin. Duitse generaals gaven toe dat ze niet wisten hoe ze geweldloos verzet

moesten bestrijden, omdat hun opleiding was gericht op gewapende confrontatie. Subtiele en heimelijke verzetsacties brachten hen uit evenwicht, terwijl ze opgelucht waren als het verzet overstapte op gewapende strijd. Dit bood hen immers de gelegenheid om repressie hardhandig in te zetten.

In Berlijn (1943) organiseerden 'Arische' vrouwen een vreedzaam protest buiten de gevangenis waar hun joodse echtgenoten werden vastgehouden. De nazi's konden deze vrouwen moeilijk met geweld aanpakken zonder verzet uit de Duitse samenleving op te wekken. Uiteindelijk moesten ze toegeven en werden de gevangenen vrijgelaten.

Brede mobilisatie

Tot slot is de vierde reden voor de effectiviteit van geweldloos verzet het feit dat het bevolkingsgroepen breed mobiliseert omdat iedereen – ongeacht leeftijd, geslacht of achtergrond – kan bijdragen aan de strijd. Terwijl gewapende strijd vaak beperkt is tot een kleine groep strijders, kan vreedzaam verzet een hele samenleving mobiliseren. Dit gebeurde bijvoorbeeld in Denemarken (1943), waar niet alleen het georganiseerde verzet, maar ook gewone burgers, vissers en kerkelijke leiders samenwerkten om joden naar het veilige Zweden te brengen.

In Argentinië (1977-1982) speelden vrouwen een cruciale rol in geweldloos verzet. De Moeders van de Plaza de Mayo hielden wekelijkse stille wakes om aandacht te vragen voor hun verdwenen kinderen, slachtoffers van de militaire dictatuur. Door hun volharding brachten ze internationale aandacht naar de misstanden in Argentinië, wat bijdroeg aan de val van het regime en de overgang naar democratie.

Geweldloos verzet in onze tijd

Recentere voorbeelden laten zien dat geweldloos verzet nog steeds een krachtig instrument is. In Tunesië (2010-2014) leidde vreedzaam protest tot het aftreden van dictator Ben Ali en de eerste democratische verkiezingen in de Arabische wereld. In Servië (2000) bracht wekenlang vreedzaam protest dictator Slobodan Milošević ten val. Zelfs in oorlogsgebieden blijft geweldloos verzet een rol spelen. In Oekraïne zetten vredesgroepen zich in voor hulpverlening en onderwijs voor ontheemde kinderen, ondanks de oorlogsomstandigheden. Jan de Volder van de Sant'Egidio-gemeenschap benadrukt dat geweldloze weerstand een essentieel instrument blijft, zelfs te midden van gewapende conflicten.

Relevanter dan ooit

Geweldloos verzet heeft keer op keer bewezen een krachtig en effectief middel te zijn. Het ondermijnt regimes door hen hun macht te ontnemen, mobiliseert brede lagen van de bevolking en wint internationale steun. Het vermijdt de destructieve gevolgen van gewapende strijd en biedt een vreedzaam alternatief voor verandering. De geschiedenis laat zien dat geweldloze methoden hebben bijgedragen aan de val van dictaturen, de bescherming van kwetsbare groepen en het realiseren van politieke hervormingen. In een wereld vol oorlog, conflicten en onderdrukking is de boodschap van geweldloos relevanter dan ooit: echte macht komt niet voort uit wapens, maar uit de collectieve vastberadenheid van mensen die weigeren toe te geven aan onrecht. Geweldloos verzet is geen gemakkelijke weg, maar het is wel de meest duurzame en rechtvaardige. ◀

Bron:

Chenoweth, E. & Stephan, M.J., *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Resistance*. New York: Columbia University Press, 2011.

Geweldloos verzet is succesvol omdat het regimes op manieren treft waarop ze moeilijk kunnen reageren.

Wist je dat...

- Geweldloze campagnes twee keer zo effectief blijken te zijn als gewapende opstanden bij het bereiken van hun doelen.
- 53 procent van de geweldloze campagnes succesvol was, tegenover slechts 26% van de gewelddadige opstanden.
- Geweldloze bewegingen gemiddeld drie keer zoveel mensen mobiliseren als gewapende opstanden, wat hun kans op succes aanzienlijk vergroot.
- Geweldloos verzet niet alleen tot regimeveranderingen leidt, maar ook tot langduriger democratische hervormingen.
- Onderzoek van Chenoweth uitwijst uit dat een beweging minstens 3,5 procent van de bevolking moet mobiliseren om succesvol te zijn. Dit lijkt een klein percentage, maar in landen met miljoenen inwoners betekent het een enorme massa aan demonstranten, stakingen en burgerlijke ongehoorzaamheid.

Oorlog onvermijdelijk? Pacifisme en WOII

Voor het eerst in bijna tachtig jaar woedt er weer een grote oorlog in Europa. De brute inval van Rusland in Oekraïne doet velen denken aan de agressie van Hitler-Duitsland. Terugvechten uit alle macht, net als in de Tweede Wereldoorlog, lijkt de enige weg. Maar kun je die oorlogen vergelijken? Er zijn grote verschillen tussen de situatie toen en nu, in schaal, in doelen, en in politieke en economische verhoudingen.

Kerk en Vrede

Door de situatie nu op één lijn te zetten met de Tweede Wereldoorlog, worden oorzaken en omstandigheden uit het oog verloren. De neiging ontstaat om de ander te demoniseren, en de oorlog voor te stellen als een strijd tussen goed en kwaad. Het beeld wordt zwart-wit, zodat gerechtvaardigde belangen van de tegenstander, maar ook de eigen rol in het ontstaan van de strijd uit het oog worden verloren. Gemiste kansen om de oorlog te voorkomen blijven onderbelicht. De voorgeschiedenis van de Tweede Wereldoorlog laat zien dat het niet naïef was om te streven naar ontwapening.

Gemiste kansen

De wortels van de Tweede Wereldoorlog liggen in de periode 1918-1932. Het verdrag van Versailles na de Eerste Wereldoorlog was dubbelzinnig: er werd een aanzet gegeven tot duurzame vrede door de oprichting van de Volkenbond, maar de VS besloot daaraan niet mee te doen, en Duitsland en de Sovjet-Unie werden van het lidmaatschap uitgesloten. Tegelijk werd Duitsland moreel, politiek en economisch vernederd door verdragsbepalingen. Een 'vrede' zonder gerechtigheid en zonder wil tot verzoening. Zware herstelbetalingen werden opgelegd. Duitsland moest ontwapenen.

Dit artikel is gebaseerd op de folder *Oorlog onvermijdelijk? Pacifisme en de Tweede Wereldoorlog*.

**Downloaden kan via: www.kerkenvrede.nl > Actueel (zie bericht van 19 december 2024).
Gratis exemplaren zijn te bestellen bij het secretariaat van *Kerk en Vrede*.**

Groot-Brittannië en Frankrijk beloofden dat ook te doen, maar deden het niet – uit wantrouwen en omdat ze vasthielden aan nationalistische veiligheidspolitiek. Eigen economische en koloniale belangen gaven de doorslag. Frankrijk weigerde minder wapens te produceren, omdat die nodig geacht werden voor de koloniale overheersing. Met grote vertraging werd in 1932 een ontwapeningsconferentie georganiseerd. *Kerk en Vrede* bekritiseerde de zeer eenzijdige (pro-bewapening) instelling van de Nederlandse delegatie. Miljoenen Europeanen tekenden petitie's die afschuw over oorlogsvoorbereidingen uitspraken en opriepen tot ontwapening. Maar Frankrijk en Groot-Brittannië weigerden akkoord te gaan met een ontwapeningsvoorstel van de VS. Duitsland en de Sovjet-Unie gingen wél akkoord. De conferentie liep vast, en in 1933 kwam Hitler aan de macht.

Pacifisme de schuld van de oorlog?

De jaren erna werden gekarakteriseerd door een weifelende houding ten opzichte van Hitler. Veel politici en zakenlieden zagen het bolsjewisme (communisme) van de Sovjet-Unie als een groter gevaar. Daarentegen werd onder andere door *Kerk en Vrede* al vroeg gewaarschuwd voor het totalitaire denken van het nationaal-socialisme. In 1938 sloten Groot-Brittannië en Frankrijk met Hitler het verdrag van München, waarbij Duitsland toegestaan werd een deel van Tsjecho-Slowakije in te nemen. Velen zagen dit als 'peace for our time', maar Hitler startte binnen een jaar toch de oorlog. Achteraf kregen pacifisten de schuld van de slappe opstelling in München – ten onrechte. De Britse premier Chamberlain was geen pacifist. Hij wilde de Duitsers te vriend houden uit angst voor het communisme en vanwege Brits economisch eigenbelang. Beloften van steun aan Tsjecho-Slowakije werden door Groot-Brittannië en Frankrijk verbroken uit angst voor oorlog. *Kerk en Vrede*-voorman Buskes bekritiseerde dit direct in felle bewoordingen: "Nu is er weliswaar geen oorlog, maar ook geen recht en geen vrijheid." Daarbij zag hij scherp dat eigen kapitalistische en imperialistische belangen de doorslag hadden gegeven. "Er was alleen gevoels-antimilitarisme. Men schrok terug voor de oorlogsgruwel en vroeg zich af: moe-

ten wij dat riskeren ter wille van Tsjechoslowakije? Toch had men dit volk plechtige beloften gegeven. (...) Wanneer de grote wereldmachten spreken over recht, bedoelen zij altijd: eigen belangen.” *Kerk en Vrede* organiseerde drie weken na het verdrag een grote protestbijeenkomst in Amsterdam tégen het onrecht van München.

Achteraf kun je stellen dat niet het streven naar ontwapening naïef was, maar wel het idee dat je een agressor tevreden kon stellen door hem de annexatie van een stuk grondgebied toe te staan, zonder een stevig raamwerk van internationale afspraken over veiligheid en wapenreductie.

Alternatieven in de geschiedenis

De geschiedenis dicteert niet wat we moeten doen. De Tweede Wereldoorlog is geen bewijs dat oorlog de enige weg is. Hitler had niet aan de macht hoeven komen als Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS de prille Duitse republiek in de jaren twintig meer gesteund hadden in plaats van onder grote financiële druk te zetten als genoegdoening voor de Eerste Wereldoorlog. Tussen 1933 en 1942 had een resoluter houding tegenover Duitsland verschil kunnen maken. Groot-Brittannië, Frankrijk en de VS voerden elk hun eigen politiek en streefden verschillende doelen na. De Amerikaanse industrie leverde zelfs lange tijd olie en rubber aan het nazi-regime en ondersteunde de herbewapening van Duitsland.

Na de Tweede Wereldoorlog betekende de oprichting van de NAVO een keuze voor militaire blokvorming. Alternatieven, zoals een neutraal Duitsland, of een verdergaande samenwerking in de OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa), kregen geen kans. Na de val van de Berlijnse muur in 1989 is opnieuw een kans gemist, door niet te gaan werken aan een gezamenlijk veiligheidsbeleid in Europa inclusief Rusland, maar arrogantie uit te stralen (‘wij

hebben de Koude Oorlog gewonnen’) en de NAVO verder uit te breiden. Op Poetins agressie richting buurlanden, te beginnen met Georgië in 2008, had eerder en consistentere gereageerd moeten worden. Door vast te houden aan leveringen van Russisch gas werd de kritiek uit het Westen op de agressie ondermijnd en hoefde Poetin de afkeuring niet serieus te nemen.

De enige weg

Honderd jaar na de oprichting staat *Kerk en Vrede* nog steeds achter de overtuiging dat de keuze ‘vrede, óf vrijheid en recht’ een valse keuze is. Grootschalige bewapening biedt geen oplossing, doet spanningen oplopen, en creëert onoverzienbare menselijke catastrofes als het tot een oorlog komt. De enige begaanbare weg is die van samenwerken, onderhandelen en diplomatie. De wederzijdse afhankelijkheid van landen is sterk toegenomen, door onder meer wereldhandel en klimaatverandering. Samen met het bestaan van kernwapens vraagt dit om samenwerking in plaats van confrontatie. In september 2024 is de studie *Veiligheid Opnieuw Doordenken* gepresenteerd, een voorstel voor een omslag van militair naar civiel veiligheidsbeleid: internationale samenwerking gebaseerd op een buitenlandbeleid dat ecologisch, sociaal en economisch rechtvaardig is; een Europese veiligheidsstructuur met accent op conflictpreventie en burgerlijke conflicthantering; ontwikkeling van een geweldloze cultuur.

Benjamin Ferencz, aanklager bij het Neurenberg tribunaal tegen nazi-leiders, zei: “Recht is altijd beter dan oorlog. Geen enkel internationaal dispuut rechtvaardigt het gebruik van geweld. De verheerlijking van oorlog moet worden vervangen door de verheerlijking van vrede.” Daarom pleitte hij zijn leven lang voor het internationaal recht. ◀

De ondertekening van het Vredesverdrag in de Spiegelzaal van Versailles (1919), schilderij van William Orpen, (Imperial War Museum).

Tegel voor tegel

Toen we vorig jaar in de Haagse Maranathakerk vergaderden was er nog een diep, gapend gat in de binnentuin. Een week later was een gemeentelid – al geruime tijd gepensioneerd – bezig orde te scheppen in de chaos. Het gat, voor een buffervat van 4000 liter water, was verdwenen en er moest betegeld en weer geplant worden. Om een oneffenheid te verwijderen stak hij de spade diep in het zand. Onze Haagse exegeseclub las Marcus tien: strenge woorden van Jezus over trouwen en echtscheiding: wat God heeft verbonden, mag een mens niet scheiden'. En over Jezus' ergernis als zijn volgelingen willen beletten dat ouders hun kinderen door Jezus laten zegenen.

Is er verband tussen die twee overleveringen? Het zijn teksten die in de kerk vaak zijn aangegrepen om traditionele posities te verdedigen: de onverbreekbaarheid van het huwelijk heeft veel leed veroorzaakt en ouders die de doop van hun kinderen wilden uitstellen kregen te horen: 'Laat de kinderen tot mij komen!' Onder gelovigen gaf en geeft het vruchteloze discussies: het stáát er toch! Maar in onze exegeseclub proberen we, terwijl we ernstig nemen wat er stáát, de spade iets dieper te steken. In dit geval kon het niet anders of bij die 'trouwteksten' kwamen we ook op het conflict (een eufemisme voor oorlog) tussen Israël en de Palestijnen. Je kunt toch ook niet niks zeggen op 'Israëlzondag'. En we hadden het over de leerlingen, die maar niet begrepen dat wat zwak en kwetsbaar is juist zegen verdient.

Alle antwoorden hebben we niet, maar elke tegel brengt de vrede dichterbij.

Zingen tegen de oorlogslogica

Voor mij heeft de keuze voor het pacifisme alles met zulke teksten te maken. De confrontatie met je eigen harteloosheid en je inzetten voor een gemeenschap waarin de zwakken en de kleinen veilig zijn. De partners die jou in Afghanistan gastvrij ontvingen en veiligheid boden, niet verstoten omdat je je verkocht hebt aan verwilderde politieke mores. Veertig jaar werk in de kerk en diaconale projecten heeft louterend gewerkt op mijn evangelisch bevlogen naïviteit. Maar ik weiger een cynicus te worden: de woorden van Jezus blijven mij volgen. Zondag aan zondag zingen we tegen de bierkaai van de oorlogslogica. De logica van zo'n 100 miljoen voor een F35. 'Doet u er gelijk maar weer wat tanks bij.' O ja, en onderzeeërs, we kunnen toch niet zonder.

Veertig jaar werk in de kerk en diaconale projecten heeft louterend gewerkt op mijn evangelisch bevlogen naïviteit. Maar ik weiger een cynicus te worden: de woorden van Jezus blijven mij volgen.

Maar wie blijft zingen eindigt in Liedboek 1016 met de woorden: 'Wij gaan waar onze voeten gaan de weg van onze Heer, een ploegschaar maak je van een zwaard, een snoeimes van je speer'.

Op moment van schrijven vieren mensen in Israël en Gaza feest. Er is ook zorg, want voor vrede is meer nodig dan het zwijgen van de wapens. In Californië keert de natuur zich verwoestender dan ooit tegen de mens en onderwijl hakketakken ze in de kerk over wie dominee of pastor genoemd mag worden. Maar in de tuin van de Maranathakerk legt een bejaarde vrijwilliger de laatste hand aan de conversie van gas naar zonne-energie en warmtepompen. Hij legt een tegel neer en wij maken ons op om wat we opdiepten te gaan delen. Alle antwoorden hebben we niet, maar elke tegel brengt de vrede dichterbij.

Rob van Essen

Naar een vreedzaam Europa

In een tijd waarin geopolitieke spanningen oplopen en militaire uitgaven stijgen, roept Church and Peace, het Europese oecumenische vredesnetwerk, parlementariërs op om veiligheid opnieuw te bedenken.

Church and Peace Tijdens de jaarlijkse conferentie van Church and Peace in Brussel (24-27 oktober 2024) benadrukte het vredesnetwerk dat Europa een cruciale rol moet spelen in de bevordering van geweldloze conflictoplossing. De Bijbelse tekst: 'Moet het zwaard dan maar steeds blijven verslinden? Weet jij niet, dat het einde bitter zal zijn?' (2 Samuël 2:26) diende als leidmotief. Het herinnert ons eraan dat militaire oplossingen vaak een cyclus van geweld voortzetten, in plaats van een duurzame vrede te realiseren.

Veiligheid door vredesopbouw

Volgens Antje Heider-Rottwilm, voorzitter van Church and Peace, moet veiligheid niet langer alleen in termen van defensie en bewapening worden bekeken. "Het oorspronkelijke idee van de Europese Unie was gebaseerd op samenwerking en vredesopbouw, niet op militaire dominantie. Toch zien we nu dat EU-fondsen worden herverdeeld richting bewapening, en dat de nadruk op 'industriële concurrentiekracht' en defensie problematische gevolgen heeft", stelt zij.

Zuurdesem van vrede

Tegen deze achtergrond deed Church and Peace een oproep:

- aan de EU en haar lidstaten om twee procent van de militaire uitgaven beschikbaar te stellen voor civiele maatregelen voor vredesopbouw en instrumenten voor civiele conflictbeheersing;
- aan gemeenschapsleiders om meer te weten te komen over geweldloze alternatieven voor de veiligheid binnen hun bevoegdheidsgebied, en deze te gebruiken en te promoten;
- dat burgers en vredesactivisten training krijgen in civiele vredesdiensten, vormen van geweldloos verzet en manieren om deze in de media te verspreiden;
- aan de kerken om trouw te blijven aan de geweldloosheid van Jezus; om de zuurdesem van vrede in onze samenlevingen te zijn door middel van spirituele, theologische en praktische *empowerment*.

De oproep van Church and Peace werd direct na de conferentie verspreid, zodat burgers hun parlementariërs konden benaderen voordat de nieuwe Europese Commissie werd gehoord. Velen hebben gehoor gegeven aan deze oproep en hun vertegenwoordigers geschreven.

Alternatief voor militarisering

Church and Peace wijst op de lessen uit de vreedzame revolutie in Duitsland en de val van de Berlijnse Muur. Deze historische gebeurtenissen bewijzen dat niet-gewelddadig verzet een krachtig instrument kan zijn om verandering te weeg te brengen. "Deze erfenis zou ons moeten aanmoedigen om te blijven inzetten op geweldloosheid in plaats van op militaire macht", aldus Heider-Rottwilm.

Tijdens de conferentie werd dit perspectief verder onderbouwd door sprekers zoals Olga Karach, die verzet tegen het regime in Belarus toelichtte, en François Marchand van Nonviolent Peaceforce, die praktijkvoorbeelden gaf van burgerlijke vredesinterventie.

Een deelnemer uit Rwanda benadrukte de impact van decennialange oorlogen in de Grote Meren-regio en riep Europa op zijn exploitatie van Afrikaanse grondstoffen te stoppen.

Het project *Re-Thinking Security*, geïnitieerd door de Protestantse Kerk in Baden en nu geïntegreerd in Church and Peace, speelt hierin een belangrijke rol.

Dit project werkt aan scenario's die een verschuiving van militair naar civiel veiligheidsbeleid bevorderen. In landen als Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Nederland, Oostenrijk en zelfs in Centraal-Afrika wordt deze benadering lokaal aangepast en geïmplementeerd.

Herdenk veiligheid

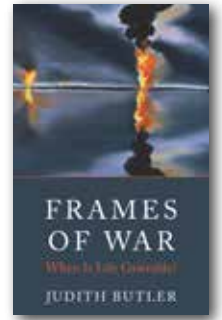
Hoewel de oproep voor een geweldloze benadering van veiligheid steeds meer steun krijgt, blijven de uitdagingen groot. In de Europese Unie is de drang naar economische en geopolitieke concurrentie vaak leidend.

De oproep van Church and Peace aan Europese parlementariërs en beleidsmakers blijft daarom luid en duidelijk: herdenk veiligheid, kies voor vrede. ◀

Church and Peace roept tijdens de jaarlijkse conferentie Europese parlementariërs op om veiligheid opnieuw te bedenken.

Beelden trekken ons de oorlog in

We moeten begrijpen hoe oorlogvoering inwerkt op onze waarneming, zodat oorlog gezien wordt als onvermijdelijk, iets goeds, of zelfs als bron van morele voldoening. Dat is het vertrekpunt van Judith Butlers boek *Frames of War*.

Ton Rullmann

Butler is een Amerikaans filosoof, die grote invloed heeft gehad op het denken en schrijven over gender en identiteit. Butler is ook bekend als politiek activist, voor wie taal een cruciale rol speelt in sociale verhoudingen. Het boek werd voor het eerst gepubliceerd in 2009, maar heeft niets aan actualiteit verloren. De introductie gaat uitvoerig in op de oorlog in Gaza, en zou – afgezien van de aantallen slachtoffers – ook nu geschreven kunnen zijn.

Stop. Deze zin, die ik zonet zonder veel nadenken op papier zette, is een voorbeeld van de *framing* waar Butler over schrijft. Het frame is hier de achterloze normalisatie: niks nieuws aan de hand. Meer slachtoffers, *that's all*. Wat zegt zo'n beeld? En wat wordt weggelaten? Het gaat Butler niet om een moralistisch oordeel, of om censuur van wat niet gezegd mag worden. Als filosoof ontleeft die de maatschappelijke betekenis van woorden en beelden: hun gebruik is niet neutraal, maar bestendigt bepaalde (machts)verhoudingen, of bekritiseert deze juist. Dit gaat verder dan officiële propaganda, hoewel framing daar onmisbaar is.

Oorlogsbeelden

Beelden trekken ons de oorlog in. Frames worden zo onderdeel van de oorlogvoering, volgens Butler.

We kunnen proberen, zegt Butler, om dood toe te wijzen aan anderen, en leven voor onszelf te reserveren, maar dan vergeten we dat levens met elkaar verbonden zijn, en dat hieruit verplichtingen voortvloeien.

Het frame is vaak letterlijk het beeldkader van de cameraman of drone, maar ook figuurlijk: het kader van de verhalen die (niet) verteld worden. Social media staan vol met beelden van *First-Person View* (FPV)-drones: je kijkt vanuit de drone mee hoe granaten op tanks worden gegooid of hoe soldaten weggrennen. Regelmatig halen dergelijke beelden de journaals. Wat is het effect? De beelden hebben veel weg van een FPV-schietspel, niet echt dus. De korreligheid van het beeldmateriaal vergroot de mentale afstand. De filmpjes vertellen een spannend verhaal. Zelfs het beeld van een eenzame soldaat die aan de drone boven zijn hoofd smeekt niet gedood te worden, past daarin: het appelleert aan het machtsgevoel van de kijker. Precies om deze reden verspreidde het Israëlische leger beelden vanuit een drone die naar Hamas-leider Sinwar keek vlak voor zijn dood.

Wat niet getoond wordt

Wat we nooit te zien krijgen zijn beelden van verwondingen, van weggeschoten ledematen, van verminkte mensen. Te gruwelijk? Wie bepaalt dat? Na de Eerste Wereldoorlog waren op straat de oorlogsinvaliden zeer zichtbaar. Er verscheen een fotoboek met afbeeldingen van mensen met de meest verschrikkelijke verminkingen. Het zal niet weinig bijgedragen hebben aan de algemene anti-oorlogsstemming in de jaren twintig. Miljoenen Europeanen tekenden petitieën die afschuw over oorlogsvoorbereidingen uitspraken en opriepen tot ontwapening.

Wat we ook weinig te zien en te horen krijgen zijn beelden en verhalen uit Rusland. Het repressieve regime is daar debet aan – maar is dat de enige factor? Is er wel de bereidheid het lijden aan Russische zijde onder ogen te komen? Of wordt het lijden weggemoffeld achter statistieken (1000 slachtoffers per dag) en benamingen als gehaktmolen? Per slot: zo hebben de Russen toch altijd gevochten, eindeloze opoffering van soldaten, niets nieuws eigenlijk. Frame.

Onderscheid tussen mensen

De ondertitel van Butlers boek is: *When is life grievable?* Met voorbeelden uit de oorlog in Gaza analyseert die hoe frames onderscheid maken

tussen het ene en het andere leven: om wie rouw je en om wie niet? Door te spreken over menselijke schilden die gedood worden en over slachtoffers als 'nevenschade', en door iedereen Hamasstrijder te noemen (terwijl Hamas een belangrijke civiele tak heeft), wordt het lijden van Palestijnen minder belangrijk gemaakt.

Momenteel zien we alleen nog dood en verwoesting in Gaza. Ook dat is een afstompend frame: de individualiteit en levenskracht van mensen verdwijnt in de ellende. Er is alleen nog een naamloos volk. Om anti-oorlogspolitiek te kunnen ontwikkelen moeten we begrijpen hoe framing werkt, zegt Butler. Framing maakt onderscheid tussen mensenlevens: het ene leven telt méér dan het andere. Feitelijk wordt alleen het leven van de ene groep waargenomen, en wordt de andere groep gereduceerd tot lichamen die doel of instrument van de oorlog zijn; hun leven wordt hun ontzegd voordat ze gedood worden, dus tellen ze niet mee.

Besef van kwetsbaarheid

We kunnen proberen, zegt Butler, om dood toe te wijzen aan anderen, en leven voor onszelf te reserveren, maar dan vergeten we dat levens met elkaar verbonden zijn, en dat hieruit verplichtingen voortvloeien. Het besef dat leven, ook het onze, per definitie 'precair' is, dat wil zeggen kwetsbaar en vol onzekerheid, kan een basis zijn om wederzijdse afhankelijkheid en verbondenheid te herkennen. Er is een kans dat er aan de rand van het frame een spoor zichtbaar wordt van levens van andere mensen; dat we ervaren dat ons eigen leven niet minder kwetsbaar is dan hun leven. Soms wordt dat bewerkstelligd door de eindeloze herhaling van beelden, waarbij het frame als het ware uit zichzelf losbreekt. Butler noemt de beelden van mensonterende situaties in de Abu Ghraib-gevangenis in Irak als voorbeeld: opeens waren de beelden voorpaginanieuws, en zetten een verandering in gang. (Tegelijk roept een dergelijk gebruik van fotografie allerlei vragen op, waar Butler op in gaat, maar die ik hier niet kan behandelen.)

Precariteit als politiek oriëntatiepunt

Butler werkt precariteit als centraal gegeven verder uit tot een kritische politieke beschouwing. Kwetsbaarheid ('precariousness') hoort bij het leven, zegt die. Alleen in de fantasie, in het bijzonder militaire fantasieën, kan onkwetsbaarheid bestaan. Maar precariteit – het feitelijk overgeleverd zijn aan een wankel bestaan – is het gevolg van sociale omstandigheden waar de politiek een grote invloed op heeft. Met andere woorden: precariteit is geen natuurgegeven. Allemaal hebben we voedsel, onderdak, zorg en onderwijs nodig. De condities om

leven te ondersteunen en in stand te houden moeten steeds vernieuwd worden. We zijn het verplicht, en het is een taak van de politiek, om die condities zo goed mogelijk te laten zijn, voor iedereen. Maar ongelijkheid wordt gecreëerd en in stand gehouden door framing. De ene groep is beschermwaardig, de andere niet. Framing (of het nou gaat om foto's, retoriek of politieke verklaringen) deelt ervaringen selectief op in stukken: een deel telt mee, een ander deel niet. Framing is daarmee essentieel voor oorlogvoering. Militair geweld beoogt de kwetsbaarheid van de ander te maximaliseren, en die van de eigen groep te minimaliseren. Ook bij ander overheidsoptreden wordt door middel van frames verschil gemaakt in de beschermwaardigheid van groepen. De 'oorlog tegen de Islam' is een voorbeeld. De Tweede Kamer nam een motie aan waarin gepleit werd voor onderzoek naar culturele en religieuze opvattingen van Nederlanders met een migratie-achtergrond. Pas door maatschappelijke protesten realiseerden sommige politici zich dat hier een stigmatiserend onderscheid werd gemaakt tussen bevolkingsgroepen – framing dus. Ik denk ook aan de manier waarop in Nederland wordt omgegaan met arbeidsmigranten en ongedocumenteerden. Instanties houden hen letterlijk buiten beeld of sturen mensen weg omdat ze geen vast adres hebben. ◀

Frames worden onderdeel van oorlogvoering.

In een volgend artikel meer over het pleidooi van Butler voor een (linkse) politiek die precariteit als oriëntatiepunt neemt.

Oproep voor genade en begrip

Tijdens een speciale gebedsdienst waarmee Donald Trump de dag na zijn inauguratie begon, riep bisschop Mariann Budde van de episcopale kerk in Washington de president op tot begrip en genade voor immigranten en de lhbt-gemeenschap.

Budde sprak de president aan op zijn religieuze gevoelens. "U hebt de voorzienige hand van een liefheb-bende God gevoeld", zei ze, verwijzend naar de aanslag op Trump. Omdat hij net zijn hoofd draaide,

raakte hij alleen aan zijn oor ge-wond. Volgens Trump was dat een aanwijzing dat God hem heeft voor-bestemd om Amerika 'weer groot'

te maken. "In naam van onze God vraag ik u om genade voor de men-sen in ons land die nu bang zijn", zei Budde.

Daarbij denkt zij onder meer aan mensen die niet vanzelfsprekend passen in het mensbeeld van Trump en zijn aanhangers.

Trump ondertekende inmiddels een decreet dat overheidsherken-ning van slechts twee geslachten voorschrijft en seksuele voorlichting over alternatieven beperkt.

Bram Grandia pleit voor geweldloos verzet

Pacifist en emeritus predikant Bram Grandia (76) pleit in een interview met het *Nederlands Dagblad* (25 december 2024) voor een kritische herwaardering van geweldloos verzet. Hij betreurt de dominantie van oorlogsretoriek in de wereldpolitiek en bekritiseert de NAVO-toespraak van Mark Rutte als alarmistisch.

Volgens Grandia wordt Rusland overdreven als bedreiging afge-schilderd, terwijl het Westen zelf vaak militair ingrijpt zonder al-ternatieven te overwegen. "Wie

omsingelt nu eigenlijk wie?" vraagt hij zich af. Grandia bena-drukt dat oorlog

destructief is en zelden oplossingen biedt, maar eerder een eindeloze spiraal van geweld creëert. "Oorlog maakt alles kapot: relaties, families, land, gebouwen, huizen, de natuur. En daar staan we dan."

De vredesbeweging, hoewel ver-grijsd, krijgt volgens hem nieuwe energie door jonge activisten in klimaat- en vredesinitiatieven. Zijn pacifisme is geworteld in theo-logische overtuigingen: "Christus is onze vrede, die van de twee één heeft gemaakt door de vijandschap te verzoenen in zijn eigen lichaam." Grandia pleit voor een kerk die bo-ven politieke realiteiten staat en zich inzet voor vrede en verzoening: "De kerk is bij uitstek een project van verzoening. Er moeten mensen tussen de strijders in springen."

Vrede voor Oekraïne

De Oekraïense Pacifistische Beweging en de Quakers blijven pleiten voor vrede en vredesedu-catie, in de hoop dat diplomatie en ontwapening uiteindelijk de weg naar een vreedzame toekomst zullen openen. Een eerste stap zou volgens hen een onmiddellijk staakt-het-vuren kunnen zijn. Burgers lijden onder gedwongen mobilisatie, onderdrukking en wijd-verspreide desertie. De oorlog es-caleert, met dreiging van nucleair wapengebruik, terwijl internatio-nale spanningen verder oplopen. Om een nucleaire catastrofe te voorkomen, is een fundamentele hervorming van de internationale veiligheidsarchitectuur nodig. De NAVO zou minder bedreigend moeten worden voor Rusland, en Oekraïne zou nucleaire neutraliteit kunnen overwegen als deel van een vredesakkoord. Dit zou niet alleen Oekraïne, maar ook andere landen binnen de NAVO een kans geven om afstand te nemen van kernwapens.

Rechtszaak tegen Israël: wat hebben we geleerd?

Een jaar geleden startte Zuid-Afrika een rechtszaak bij het Internatio-naal Gerechtshof tegen Israël we-gens genocide in Gaza. Dit werd gezien als een overwinning voor het internationaal recht, omdat het hof Israël verplichtte de vermoedelijke genocide te stoppen. Toch zijn Israël en zijn bondgenoten doorgestaan, en volgens Amnesty International wordt genocide gepleegd. De wei-gering van de VS en Israël om zich te houden aan internationaal recht

ondermijnt de geloofwaardigheid ervan. Als internationale regels se-lectief worden toegepast, dreigt het internationaal recht betekenisloos te worden. Wat blijft er dan nog over van gerechtigheid?

Nominatie Nobelprijs voor vredesorganisaties

Studenten van de Vrije Universiteit Amsterdam nomineren drie NGO's voor de Nobelprijs voor de Vrede 2025: de Palestijnse Women of the Sun, de Israëlische Women Wage Peace en de Franse Les Guerrières de la Paix.

De werkgroep, geleid door professor Wolfgang Wagner, erkent hiermee de inzet van vrouwen voor vrede en verzoening. De officiële nominatie vond plaats op 28 januari tijdens een ceremonie op de VU, waarbij vertegenwoordigers van de organisaties aanwezig waren. Ter ere van het initiatief werd de documentaire *Resisting for Peace* vertoond, die vredesinitiatieven in Israël en Palestina belicht.

Hoop op Palestijnse staat

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft een resolutie aangenomen die oproept tot een vreedzame oplossing van de kwestie Palestina. De resolutie stelt een einde aan de Israëlische bezetting en een twee-staten-oplossing voor.

Van 2 tot 4 juni 2025 organiseert de VN een conferentie om de oprichting van een Palestijnse staat en bredere vrede in het Midden-Oosten te bespreken. Het plan omvat zeven maatregelen, waaronder

Geweldloze strijd tegen dictatuur

De Global Nonviolent Action Database toont hoe veertig massabewegingen dictators vreedzaam verdreven.

Een voorbeeld is Chili (1983-1988), waar een brede coalitie van vakbonden, politieke partijen, kerken, journalisten en studenten dictator Pinochet ten val bracht. Ondanks brute repressie hield de beweging stand met stakingen, protesten en internationale steun. De strijd kreeg aandacht van de VN, ambassadeurs

en de paus, wat de druk verhoogde. De database benadrukt het belang van uithoudingsvermogen in de strijd voor democratie, zelfs in moeilijke tijden. Dit toont de kracht van geweldloze actie.

Veiligheid voor iedereen

De Werkgroep Inclusieve Veiligheid (WIV) pleit voor een vreedzaam en rechtvaardig buitenlandbeleid, zonder oorlog en militarisering.

WIV stelt dat echte veiligheid alleen mogelijk is als die voor iedereen geldt. Daarom richt zij zich op samenwerking, mensenrechten,

ecologische duurzaamheid en gewelddoos conflictbeheer. Deze visie wordt uitgewerkt in het boek *Veiligheid Opnieuw Doordenken*, gepresenteerd tijdens de Vredesweek 2024. Het biedt een stappenplan voor een civiel veiligheidsbeleid gebaseerd op inclusieve veiligheid. *Meer informatie: www.samenveilig.earth of info@samenveilig.earth. Het boek is via de website te downloaden.*

Zing voor vrede!

De wereld wordt geteisterd door oorlogen, van Oekraïne tot Gaza en Soedan. De Belgische vredesorganisatie Vredeswijzer lanceert een campagne om de roep om vrede te versterken. Ze roepen koren, orkesten, bands, singer-songwriters en cabaretiers op om bij elk optreden een vredeslied te zingen of te spelen. Muziek kan verbinden en bewustwording creëren. Door wereldwijd samen te zingen, laten we zien dat vrede een universele wens is. Doe mee en laat je stem horen! *Meer info: www.vredeswijzer.org.*

Voorgoed beginnen

In de rubriek *Talen naar vrede* wordt elke keer een film, gedicht of literaire roman geanalyseerd. De besproken werken sluiten aan bij oorlogs- en vredethematiek.

Anne Nijssen

lid van *Kerk en Vrede*, studeerde pedagogiek en filosofie

Het gedicht *Memlinc* van Martinus Nijhoff gaat vermoedelijk over een schilderij van de Vlaamse schilder Hans Memling uit de vijftiende eeuw. In het gedicht wordt de man niet bij name genoemd, maar des te aanwezig is hij. Hij staat ernstig en eenzaam tussen hemel en aarde en verstaat Gods woorden. Hij kan verstaan, zwijgen en wachten. Hongerend naar eeuwigheid kan hij zijn leven breken, er afstand van doen.

Salvator Mundi, (1480-85), Hans Memling (werkplaats), olieverf op hout, diameter 20.3 cm (Metropolitan Museum of Art, New York, VS).

Het gedicht zegt iets over zijn houding naar de wereld en zijn sterke verlangen naar eeuwigheid. Daar staat hij tussenin. De man die blijkbaar zo dichtbij God staat dat hij Gods woorden kan verstaan. De man die zo dicht bij de wereld staat dat hij zwijgen kan waar de vraag nog klinkt en dat, terwijl hij antwoord weet. De man die zo'n natuurlijke behoefte aan eeuwigheid heeft, dat breken van zijn leven een plaats heeft binnen dat verlangen.

Memlinc

Ernstig en eenzaam staat
tusschen de holten van
hemel en aarde de man
die Gods woorden verstaat,

antwoord weet, maar nog zwijgt
zoo lang de vraag nog klinkt,
wacht tot de wereld verzinkt
en een ster de zon overstijgt.

Hong'rend naar eeuwigheid
brak hij zijn leven als brood,
proefde in dit voedsel den dood,
deed afstand, en houdt zich bereid.

Luisterend, zwijgend, en in
vroomheid bereid: voorwaar,
dit is geen einde nog, maar
een voorgoed begonnen begin.

Martinus Nijhoff. Uit: 'Verzamelde gedichten'. Prometheus, 2019

Nijhoff roept een man op die in zijn eenzame positie tussen hemel en aarde beide dimensies in zich verenigt. En daarmee de tegenstelling tussen leven en dood overstijgt. De overstijging van tegenstelling zet zich door in de laatste twee regels: *dit is geen einde nog, maar een voorgoed begonnen begin*. Begin en einde zijn geen tegenstelling, omdat het hier niet om tijdsbegrip gaat. Bij begin gaat het waarschijnlijk om een kracht, een oorsprong, die blijft werken, die zich blijft melden in ons. Waaraan we al of niet gehoor kunnen geven. Van waaruit we al of niet willen leven.

In de huidige donkere tijd met zoveel geweld en bedreigingen vind ik het een troostende gedachte dat er in de wereld verschrikkelijk veel verwoest kan worden, maar dat dat wat begonnen is niet geraakt kan worden. Sterker nog, beginnen gaat door, voorgoed.

3-9 maart**Nationale Week Zonder Vlees & Zuivel**

Een initiatief om bewustwording te creëren over de impact van voedselconsumptie op het milieu. Minder vlees en zuivel eten draagt bij aan een duurzamere wereld en een vreedzamere samenleving.

Info: www.weekzondervlees.nl.

8 maart**Internationale Vrouwendag**

Evenementen en manifestaties rondom gendergelijkheid en sociale rechtvaardigheid, met aandacht voor duurzaamheid en hoe vrouwen wereldwijd bijdragen aan vreedzame en duurzame gemeenschappen.

Info: www.internationale-vrouwendag.nl.

13 maart**Nationale Boomfeestdag: bomen planten**

Activiteiten voor kinderen en volwassenen om bomen te planten en te leren over het belang van groen voor klimaat en vrede. Een duurzame manier om bij te dragen aan een gezonde planeet. **Info:** www.boomfeestdag.nl.

26-29 maart**Veilig Samen Leven**

Deze kunstexpositie richt zich op het bevorderen van een veilige en inclusieve samenleving. Bezoekers worden uitgenodigd om na te denken over maatschappelijke veiligheid en de rol van individuen hierin. **Plaats:** De Lik, Wolvenplein 27, Utrecht. **Info:** www.veiligsamenleven.nl.

29 maart**Earth Hour**

Miljoenen mensen wereldwijd doen om 20.30 uur het licht een uur uit als symbolische actie voor duurzaamheid en aandacht voor klimaatverandering. **Info:** www.earthhour.org.

16-19 april**Veilig Samen Leven**

Voortzetting van de expositie die inspeelt op thema's als inclusiviteit en maatschappelijke betrokkenheid, met een focus op persoonlijke verhalen en kunstwerken die aanzetten tot reflectie. **Plaats:** Zuiderkerk, Amsterdam.

20-26 april**Week van de Circulaire Economie**

Evenementen gericht op hergebruik en duurzame innovatie. Door consumptie en afval te verminderen, wordt de druk op kwetsbare ecosystemen verminderd, wat indirect bijdraagt aan vreedzame samenlevingen.

Info: www.weekvandecirculaireeconomie.nl.

22 april**Dag van de Aarde (Earth Day)**

Wereldwijde acties en evenementen om de aarde te vieren en te beschermen. In Nederland zijn er schoonmaakacties, workshops over duurzaamheid en conferenties over de relatie tussen vrede en milieubehoud.

Info: www.dagvandeearde.nl.

5 mei**Vrijheidsmaaltijden**

In heel Nederland gaan we met elkaar aan tafel, om verhalen te delen en samen vrijheid te vieren. Er wordt gesproken over vrede en over de impact van duurzame keuzes op een betere toekomst. Veel maaltijden bieden plantaardige opties en lokaal geproduceerde gerechten. **Info:** www.4en5mei.nl/vieren/vrijheidsmaaltijden.

14 mei (of 15 of 16 mei bij slecht weer)**Bombing of Poems**

Ter herdenking van het bombardement op Rotterdam 85 jaar geleden, worden vanuit een helikopter 100.000 gedichten, gedrukt op boekenleggers, over het stadscentrum uitgestrooid. Een spectaculair en diep symbolisch project, ontstaan bij het Chileense kunstcollectief Casa-grande. Hun 'Bombing of Poems' initiatief is uitgevoerd in steden die ook bombardementen hebben meegemaakt. **Tijd:** net na zonsondergang. **Kosten:** Toegang gratis, reserveren aan te raden. **Info:** www.poetryinternational.com.

16 mei**Opening FENIX Museum of Migration**

In het FENIX Museum staat migratie en hoe dit onze samenleving heeft gevormd centraal. **Plaats:** Fenixloods II, Rotterdam. **Info:** www.fenix.nl.

20 juni**Fietstocht voor duurzaamheid en vrede**

Fiets met duizenden anderen langs de 'toekomstige' kustlijn. Fiets mee, doe een klimaatbelofte en laat je sponsoren en haal zo donaties op voor het goede doel.

Info: www.climateclassic.nl.

Oorlog

Terwijl het verhaal wil dat het verteld en
voorbij is - maar het breekt af

zeker, het is mij verteld en verteld
maar nog

ik zie die grijze beduimelde foto
maar nog is het gras weer groener dan gras
en de bloesems weer witter dan bloesem

in die grijze tuin moet het oorlog zijn geweest
in die man, in die vrouw, dat kind
in dat grijze gras onder die grijs bloeiende boom

het is mij verteld en verteld hoe zij daar
hadden moeten verdwijnen, worden weggevoerd
in de goederentreinen, nooit terugkomen

terwijl het verhaal wil dat het verteld en
voorbij is - maar het breekt af

zeker, het is mij verteld en verteld
hoe vrede wederkeerde

maar nog is er geen andere foto dan deze
waarin het nog moet

Rutger Kopland

Uit: 'Tot het ons loslaat', 1997